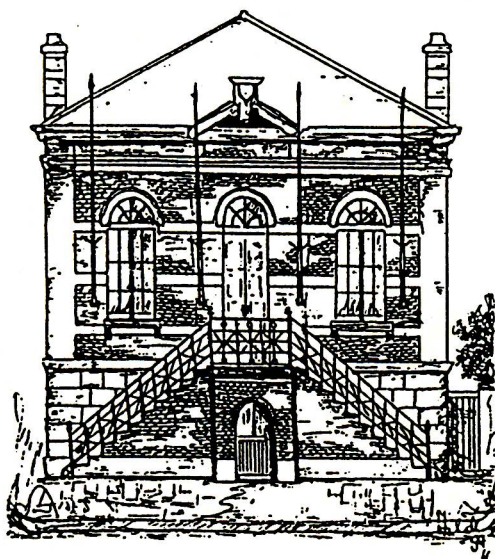

van w i r s k a a n t e

orgaan van heemkondekring 'amalia van solms', baarle-herzog-nassau

jaargang 11, no. 1
maart 1996

Heemkundekring 'Amalia van Solms' stelt zich ten doel zich actief bezig te houden met het erfgoed van onze gemeenten met de bedoeling:

- onze kennis ervan te vergroten
- het waardevolle uit vroegere tijden te behouden en te beschermen
- de verzamelde gegevens vast te leggen voor het nageslacht.

De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit de historie van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen in de ruimste zin des woords.

Heemkundekring 'Amalia van Solms'

'Heemhuis'

Kerkstraat 4

2387 Baarle-Hertog (B)

Bankrelaties:

Rabobank Baarle-Nassau e.o. rekening: 10.38.94.969

CERA bank Baarle-Hertog rekening: 733-3023880-32

Overname van artikelen of gedeelten ervan is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur.

van wirskante

orgaan van Heemkundekring 'Amalia van Solms'

Baarle-Hertog-Nassau

verschijnt 4x per jaar

redactie: Piet van der Flaas, Herman Janssen, Fons Raeijmackers,
Antoon van Tuijl en Ed Ragas (eindredactie)

redactieadres: Het Heemhuis, Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog

11e jaargang no.1

februari 1996

inhoud

voorwoord	A. Jacobs	2
bedreigde veiligheid (4)	H. Janssen	3
bevolking baarle-hertog 1796	N. Ragas-Joosen	5
elektriciteitsbedrijf baarle-hertog	E. Ragas	25
naweeën van de oorlog	P. van der Flaas	28
de das en zijn burcht	P. van der Flaas	31
wandelend door oud-ulicoten	A. Willemsen	36
merkwaardigheden (8)	A. van Tuijl	40
arme amalia (19)	A. van Tuijl	44
aandacht voor activiteiten		45

voorwoord

Traditiegetrouw is onze eerste activiteit van het nieuwe jaar de nieuwjaarsreceptie. Wij kunnen terugkijken op een goed bezochte en gezellige receptie. Ruim zeventig leden kwamen op de receptie af waaronder burgemeester Hendrixx en wethouder Moors. De ter plaatse gebakken wafels van Cel Gulickx vonden gretig aftrek. Piet van Gestel zorgde voor de eerste keer voor de muzikale omlijsting. Al met al een geslaagde en gezellige receptie. Tijdens de receptie werden er een zestal prachtig ingelijste reproducties van schilderijen van Petrus Christus aangeboden. Fon de Rooij was via een artikel in de Knack in de geschiedenis van deze schilder gedoken. Hij raakte gefascineerd van deze van Baarle afkomstige schilder en kreeg de speciale tentoonstellingscatalogus te pakken. Fon liet de reproducties maken en zorgde zelf voor de inlijsting. De reproducties zijn nu te zien in het Heemhuis. Fon bedankt voor dit prachtige initiatief.

De activiteitencommissie heeft het jaarprogramma reeds gepubliceerd in "Van Wirskaante". Belangrijke activiteiten zijn de verbroederingsdag op 20 april a.s. met buurtheemkundekringen. Het wordt een middag en avondprogramma wat ik van harte aanbeveel. Op zaterdag 8 juni schenken we aandacht aan 20 jaar heemkundekring Amalia van Solms. De werkgroepen zullen zich op die dag presenteren in de nieuwe tentoonstellingsruimte. Hier zult U zelf kunnen zien hoe onze vereniging gegroeid is sinds vestiging in het voormalig Belgisch gemeentehuis. Voor U wellicht de gelegenheid om zich aan te sluiten bij een van onze werkgroepen. Zij kunnen immers nog steeds helpende handen gebruiken.

De werkgroep BiDoC is momenteel, onder leiding van Nicole en Ed Ragas, bezig met het opzetten van een bibliotheeksysteem. Via dit systeem zal onze uitgebreide documentatie veel toegankelijker worden. Elke woensdagavond wordt hier met een flink aantal mensen aan gewerkt. Ook zij kunnen nog hulp gebruiken.

Het Heemhuis is elke woensdagavond open. Leden komen naar het Heemhuis om te werken, zoals de leden van BIDOC, of om gewoon gezellig met elkaar gegevens uit te wisselen en nog wat te buurten. De laatste weken mogen we ons verheugen op duidelijk meer belangstelling wat een goede zaak is. Onze vereniging is met veel zaken bezig en dat wekt toch belangstelling op van waar is men mee bezig en hoe verloopt b.v. de verbouwing komt er dit jaar weer een Bernardusprocessie en meer van zulke zaken. Je bent van harte welkom op woensdagavond of op de eerste zondag van de maand.

Ad Jacobs, Uw voorzitter.

Bedreigde veiligheid (4)

Herman Janssen

Veeziektes

Vele mensen vrezen de natuurelementen. Dat was vroeger niet anders. Onze voorouders moesten soms machteloos toekijken hoe stormwind of brand hun eigendommen vernielde (zie bedreigde veiligheid 1,2,&3). Nog meer onheil dreigde, waaronder besmettelijke veeziektes. Angstvallig volgde men het ziekteverloop in de nabije omgeving. Besmetting van de veestapel had rampzalige gevolgen: alle zieke dieren moesten worden afgemaakt. Opnieuw werd de 19-de eeuwse Baarlenaar in zijn bestaan bedreigd. Ter illustratie lezen we het schrijnende verhaal van de weduwe Broers, geschreven door burgemeester Hendrickx van Baarle-Nassau aan de commissaris van het district Breda.

'Ontrend het midden der maand september 1816 bespeurde de weduwe Jan Broers, bouweresse woonachtig in de gemeente Baarle-Nassau aan de Baal Brug, dat eenige van hare schapen ten getalle van 6 à 8 het gewoone voedsel weigerde daar op dadelijk ziek wierden.

De ziekte veropenbaarde zich door een droefgeestigheid, de schapen laten gedurig het hoofd hangen, de oogen troubel en wateragtig en in het algemeen wasemen die een walgagtigen reuk. Niet tegenstaande alle aangewende pogingen en geappliceerde middelen, als van aderlaten en purgatieve drank nam de ziekte zodanig toe, dat er binnen de 24 uren reeds 2 aan storven. Men zonderde de zieke van de gezonde schapen, deed hun drank geven van speurrie en raapkoeknat en hield ze binnen; doch tevergeefs. Ontrent half october waren er reeds tien dood.

De overige schapen kregen successievelijk de zelve ziekte. Men gaf van deze voorval kennis aan den burgemeester der gemeente welke dadelijk hier van den vee aarts Montens in 's Princenhagen informerende, deze zich derwerts begaf; na examinatie der schapen declareerde deze de ziekte te zijn het Longe natte Vuur. Ordonneerde de zieke schapen logt te doen purgeren, drie maal daags een mostaart lepeltje salpeter gemengt met aluyn in te geven en wat keukenzout onder het voedsel te mengen. De zieke van de andere te houden en gene te verkoopen nog te verruilen, en de dooden dadelijk met de huid in den grond te delven.

De Heere Van de Wall lid der Commissie van Landbouw hier van kennis dragende, heeft genoegzaam de zelve behoedsmiddelen voorgeschreven, voor al bevelende dat de doode na onbruikbaar te zijn gemaakt, diep onder de aarde worden begraven, omdat deze ziekte zegt hij zeer aanstekend is.

Vervolgens heeft den vee aarts Montens na eene tweede examinatie ziende dat alle geapliceerde middelen van geen het minste effect waren, voorgeschreven het gebruik van den Crauws metallorum de Gummigutta en den actiope antimonicalis. Dog niet tegenstaande het stipte onderhoud der voorgeschreve middelen heeft zulks niet mogen baten en de weduwe heeft moeten zien dat alle hare schapen ten getal van 35 successivelijk daar aan zijn gestorven.

Alle de ware schaaphouders, welke deze ziekte naukeurig hebben gade geslaan, zijn eenparig van gevoelen dat deze zich zeer onderscheide van het gewone rot waar mede jaarlijks in een meerdere of mindere graat nagelang dat die veele oflaage en zuure gronden hebben gegraasd, geattakeerd zijn, het is egter mogelijk dat het natte seizoen daar aan heeft gecontribueert.

De eigenaresse betuigt dat zij bevorens nimmer de ziekte in haren stal heeft gehad, en de schapen het eigenste voedsel, oppas en behandeling hebben gehad als in voorgaande jaren. En dat deze ziekte in den hoogsten graad als besmettelijk moet worden beschout, blijkt hier uit dat de schapen van Cornelis Meyvis te Staakheuvel onder Wortel in de nabijheid van de weduwe Jan Broers, welke altoos hebben gecommuniceerd van de zelve ziekte aangetast geweest en ook alle daar aan zijn gestorven de wijl voor zo verre men geïnformeert is zich deze ziekte in deze gemeente niet verder heeft geopenbaart.

Vijfentwintig jaar later op 10 juni 1841, woonde Jan Broers, een zoon van de hierboven genoemde weduwe, in de boerderij nabij Baarle Brug. Zijn paard was 'van de kwade droes aangetast'. De burgemeester meldde dit voorval aan de Commissaris en vroeg hem om veearts Doorenweerd van Tilburg naar Baarle te sturen. Als de veearts handelde in opdracht van de commissaris, dan moest Broers hem geen reiskosten betalen. Er werd ondrukkelijk gevraagd naar veearts Doorenweerd, in wie men te Baarle veel vertrouwen had. Op 14 juni 1841 kwam echter Montens, veearts te Zevenbergen langs. Het paard was reeds gestorven, de huid werd door inkervingen onbruikbaar gemaakt en het paard werd op behoorlijk diepte begraven.

Bron: G.A.B.N. voorlopig Inv. nr. 1015 en 1069

BEVOLKING BAARLE-HERTOG 1796 (1)

Nicole Ragas-Joosen

Tweehonderd jaar geleden op 1 januari 1796 werd de provincie Noord-Brabant gesticht. Het was ook het jaar dat onder Franse invloed in Baarle-Hertog de Burgerlijke Stand werd ingevoerd. Baarle-Hertog bleef behoren tot de provincie Antwerpen en bleef dus gescheiden van de nieuwe provincie Noord-Brabant. Om nu te weten wie er allemaal in Baarle-Hertog woonden, werd een bevolkingsregister aangelegd. Men begon hiermee eind 1795 en in 1796 had men een overzicht van de bevolking van de gemeente Baarle-Hertog. Dat overzicht diende om de Burgerlijke Stand te starten.

Het jaar 1796 is niet alleen belangrijk voor Noord-Brabant, maar is ook heel belangrijk voor Baarle-Hertog. We krijgen met het bevolkingsregister een eerste duidelijke indruk van wie waar woonde in Baarle-Hertog en haar kerkdorp Zondereigen. In dit jubileumjaar voor Baarle-Hertog wil ik u de gegevens uit dat bevolkingsregister niet onthouden. Het is voor velen misschien aanleiding om zijn/haar familie eens wat nader uit te zoeken. Dit jaar 1796 is het jaar waarin een cursus familiekunde door onze kring wordt verzorgd. Kortom in alle aspecten een interessant jaar, dat 1796.

We beginnen met het Oosteneind en kijken wie daar allemaal woonden. Voor de duidelijkheid zij vermeld dat ik de gegevens van het bevolkingsregister heb aangevuld met allerlei belangrijke data zoals doop-, trouw- en begraafdatum en andere gegevens zoals beroepen en andere bekende zaken van de betrokken personen. Daarvoor heb ik gebruik gemaakt van het uitgebreide archief van Baarlese families dat ik sedert tien jaar heb opgebouwd.

Even opgelet: Als bij de datum geen plaats is vermeld dan is de betrokkene in Baarle gedoopt, gehuwd of begraven. Tot 1796 waren de enige registers waarin de dopen, de huwelijken en de overlijdens werden opgetekend de parochieregisters van de Remigiuserkerk. Dit was de enige parochiekerk in Baarle en dus kan er niet altijd een onderscheid gemaakt worden tussen Baarle-Hertog en Baarle-Nassau. Dus schrijf ik gewoon Baarle. Ik gebruik een (*) voor doopdatum en een (+) voor de begraafdatum. Voor de volledigheid heb ik ook de kinderen uit de gezinnen genoemd die al voor 1795 zijn overleden. Als geïnteresseerden graag weten hoe het nu werkelijk zit met zijn/haar familie kan hij/zij mij altijd raadplegen.

In dit deel behandelen we een groot deel van de gemeente Baarle-Hertog in het
volgend deel komt de rest van Baarle-Hertog vanaf de Kerkstraat tot Zondereigen aan
bod.

Oosteneind

Op het Oosteneind woonden in 1796 de volgende gezinnen met hun eventuele
knechten en meiden:

VAN LIER, Arnoldus *24.02.1743 schoenmaker en stoeldraaier

huwde 20.05.1771 in Baarle met

WOUTERS, Petronilla *20.06.1747

Kinderen:

Maria	* 09.02.1772	+ 21.04.1778
Franciscus	* 08.07.1773	
Jacoba	* 19.03.1775	
Josef	* 03.04.1777	+ 18.03.1793
Remigius	* 18.10.1780	
Jan Peter	* 17.04.1779	+ 21.06.1779
Bernard	* 17.04.1783	
Francisca	* 03.09.1784	
Paula	* 13.06.1787	

HENDRICKX, Anton * 04.03.1726 smid

huwde 02.11.1754 met

VAN HOECK, Elisabet * 06.05.1726 + 05.08.1768

Kinderen:

Joanna	* 11.08.1756	
Catrien	* 26.02.1759	+ 13.10.1759
Marie Catrien	* 06.02.1761	
Marie Christien	* 14.08.1764	

Inwonend:

WILLEKENS, Jan Martin

geb. in Turnhout, hoefsmid

huwde 07.01.1793 met

HENDRICKX, Marie Christien

Inwonende knecht: Verberne, Peter

VAN EETEN, Jacob * 27.05.1729 + 19.10.1768

huwde 25.11.1753 in Alphen met

VAN ESCH, Magdalena ex Alphen

Kinderen:

Jacob * 30.07.1764

Anna Catrien * 17.08.1760 spinster

Kastelein

hier woonden toen de navolgende personen:

OOMEN, WILLEM MATHIAS * 12.10.1750

huwde 04.06.1780 met

PRINCEN, Franca ex Alphen

Kinderen:

Mathias * 20.03.1781

Nicolas * 02.12.1782

Marie Elisabet * 07.10.1786

Marie Anna * 30.04.1789

Adriana * 09.06.1791

Jan Peter * 02.07.1784

VAN REUTH, Jan Baptist * 05.11.1760

huwde 24.08.1795 met

VAN OLMEN, Adriana

Inwonende knecht: Jansen, Jan Peter

CUYLEN, Arnoldus * 02.12.1760

huwde 07.07.1786 met

HERMANS, Marie Elisabeth ex St. Truyen

Kinderen:

Anna Cornelia * 07.04.1787

Arnold * 13.08.1789

Jan * 13.05.1792

JANSEN, Jan Bapt. * 20.11.1757 lindenwever
huwde 17.05.1784 met
ELANDS, Joanna ex Alphen
Kinderen:
 Joanna Marie * 09.02.1785 + 12.02.1785
 Petronilla * 22.02.1786 + 03.03.1786
 Adriana * 25.02.1787
 Jan Baptist * 09.08.1791

WILLEMSEN, Cornelis ex Merksplas
huwde 27.04.1779 met
ADRIAENSEN, Anna Marie ex Merksplas

VAN HAEREN, Jan weduwnaar ex Tilburg lindenwever
huwde 27.11.1786 met
VAN DER VOORT, Cornelia
Kinderen:
 Christiaen * 12.12.1758
 Adriana * 14.01.1790

HAVERMANS, Marinus wed. * 11.05.1721
huwde in Meerle met
SOMME, Adriana ex Meerle
Kinderen:
 Adriaen * 28.12.1758
 Gerard * 03.03.1775
 Cornelis * 27.03.1778

Oordeel,

hier woonden:

VERSTEYN, Frans	ex Alphen	
huwde 24.10.1774 met		
SWOLFS, Petronilla	* 04.07.1749	spinster
Kinderen:		
Adriaen	* 03.09.1775	
Jan	* 28.11.1776	
Adriana	* 06.01.1779	
Cornelis	* 18.02.1781	
Hendrik	* 28.07.1786	
Anna Elisabet	* 08.07.1788	
OOMEN, Jan Bapt	* 01.04.1760	
huwde 24.02.1794 met		
VAN PELT, Maria	* 08.12.1773	+ 08.08.1796
Kinderen:		
Marie Catrien	* 14.03.1795	
COOLS, Jan Peter	* 12.02.1772	Castelre
huwde 30.04.1792 met		
VERSCHUUREN, Anna Catrien		ex Bergeyk
Kinderen:		
Adriaen	* 20.09.1792	
JANSEN, Andries	ex Meerle	+ 16.12.1791
huwde 17.01.1775 met		
CHRISTIAENSEN, Marie Catrien		* 06.09.1754
Kinderen:		
Joanna Marie	* 09.10.1775	
Clasina	* 15.02.1777	
Cornelis	* 10.07.1782	
Inwonende knecht: van Hapert, Jan Peter		
Inwonende knecht met gezin: zie volgende blz.		

SMEEKENS, Peter * 14.07.1741
huwde 30.01.1786 met
VINCKX, Joanna Catrien * 02.03.1756
Kinderen:
 Joanna * 21.04.1787
 Cornelia * 01.05.1790
 Jacomina * 07.03.1794
Zijn broer Antoon woont ook bij hen in.

VAN DER SCHOOT, Peter Jan * 11.06.1746
huwde 09.11.1772 met
MARCELIS, Anna Catrien * 19.11.1751
 Adriana * 29.03.1776
 Marie Catrien * 27.06.1782
 Jan Peter * 21.03.1785
 Hendrina * 27.08.1787
 Cornelis * 29.03.1792

HOFKENS, Adriaen * 17.04.1753 Zondereigen
huwde 12.02.1781 Wortel met
VERSMISSEN, Marie Catrien ex Wortel
Kinderen:
 Jan * 26.03.1782
 Anna Marie * 02.10.1784
 Elisabet * 22.04.1787
 Hendrik * 13.05.1790
 Adriaen * 11.06.1793

CUYPERS, Jan Peter wed. ex Breda
huwde september 1788 met
VAN DUN, Maria * 01.04.1752 Zondereigen
Kinderen:
 Peter * 09.09.1777
 Anton * 13.11.1778
 Jan Baptist * 29.09.1780
 Adriaen * 17.01.1783
 Marie Catrien * 06.05.1785
 Catrien * 03.09.1793

VAN DEN BROEK, Willem wed. * 20.08.1751

huwde 25.09.1786 met

VAN DUN, Anna Elisabet * 02.10.1754

Kinderen:

Joanna * 07.01.1779

Adriana * 20.02.1782

Adriaen * 01.09.1790

Cornelis * 21.05.1795

OOMEN, Michael Anton Willem * 12.03.1734

huwde 09.02.1762 met

LENAERTS, Maria Walter ex Merksplas

Kinderen:

Marie Catrien * 08.06.1769

Anton * 24.02.1763

VERHEYEN, Adriaen * 15.02.1753

huwde 08.07.1793 met

dochter Marie Catrien

CAPELSTRAET

In de Kapelstraat woonde toen de volgende families:

VAN GHERT, Jan vorster, schoolmeester en koster

huwde met

ZEYLMANS, Petronilla ex Capelle

Joachim * 13.02.1763

Anna Catrien * Geertruidenberg

Zoon **Jan Peter** * 28.12.1751 Geertruidenberg, secretaris

huwde 03.06.1780 met

VAN BAEL, Marie Catrien + 12.03.1792

xx **VAN DER SCHOOT, Marie Therese** * 05.12.1766

Kinderen:

Jan Peter * 10.12.1794

TUYTELAERS, Hendrik Cornelis * 13.05.1742 Ulicoten
huwde 27.03.1786 met
OOMEN, Adriana * 22.05.1765
Kinderen:
 Adriaen * 15.07.1787
 Jan Bapt * 21.08.1790
knecht: Schoenmakers, Peter
meid : de Kort, Adriana

STOOPS, Jan ex Alphen + 03.12.1792
huwde 30.07.1770 met
LAUWRIJSSSEN, Cornelia Marie ex Chaem spinster
Kinderen:
 Dimpna * 03.03.1784
 Cornelia * 01.02.1788
wonen in bij het gezin van:
PEETERS, Adriaen ex Chaem
huwde 06.05.1793 met
JANSEN, Cornelia ex Alphen

OLISLAGERS, Cornelis * 11.10.1756
huwde 24.11.1783 met
VAN EETEN, Cornelia * 24.12.1756
Kinderen:
 Leonard * 20.08.1784
 Anna * 07.11.1786
 Jan Baptist * 02.05.1789
 Joanna * 16.02.1792
knechten: Staes, Jan Peter
 de Vries, Adriaen

VERHOEVEN, Adriaen Peter ex Hoogstraten
huwde 18.07.1763 met
CLEIREN, Anna Marie * 27.02.1731
Kinderen:
 Peter * 08.05.1768

ENGELEN, Peter Gerard ex Antwerpen
 huwde 14.02.1791 met
CLAESSEN, Adriana * 09.02.1769

OOMEN, Jan Jacob * 12.03.1753 + 16.10.1794
 huwde 06.11.1780 met
OOMEN, Anna Elisabet * 03.01.1753 spinster

Kinderen:

Jacoba * 30.11.1782 Ulicoten
 Anton * 03.05.1790 Ulicoten

VAN DER SCHOOT, Therese * 05.12.1766
 dochter van Arnold en Van Capen, Anna Catrien
 meiden: Van Beek, Martina ex Weelde
 Stoops Joanna

MOLENSTRAAT

In de Molenstraat woonden in 1796:

VAN DE WESTLAKEN, Bernard * 07.03.1738
 huwde met
VAN DIJK, Marie Helene ex Ravels
 knecht: Bruyninckx, Peter
 meid : Havermans, Catrien

LUYTEN, Jozef ex Weelde
 huwde 25.11.1754 met
VAN GOOL, Jacoba * 24.11.1732
 Kinderen:
 Adriaen * 20.03.1765

VAN HOOYDONCK, Adriaen Frans	* 28.09.1736	wagenmaker	
huwde 14.08.1762 met			
VAN HOEK, Adriana			
Kinderen:			
Cornelis Jan	* 25.09.1763	schoolmeester	
LANDT, Hendrik	ex Anhalt	militair	
huwde 24.02.1794 met			
VINCKX, Helena Adriaen	* 08.02.1762	spinster	
Kinderen:			
Peter	* 11.04.1794		
Adriana	* 27.06.1795		
SOMERS, Ghislain	* 31.03.1747	kleermaker	
huwde met			
VOETEN, Joanna	* 23.09.1753		
Kinderen:			
Elisabet	* Gilze		
Herman	* 28.06.1784		
Helene	* 07.04.1794		
BORSTEN, Cornelis Jan	* 07.02.1706		+ 14.11.1766
huwde 15.11.1734 met			
VAN EETEN, Petronilla Michael	* 18.11.1711		+ 24.02.1757
Kinderen:			
Helene	* 22.09.1735		
Cornelia	*		
Frans	* 20.03.1740	lindenwever	
MANGELAERS, Peter	ex Roosendaal	+ 28.10.1793	
huwde met			
VAN SAS, Adriana Maria	* 10.11.1723		+ 06.09.1769
Kinderen:			
Helene	* 16.09.1749		
Remies	* 10.05.1755	kleermaker	
Peter	* 23.06.1767	kleermaker	

STOOPS, Gerard * 30.01.1744
 huwde 18.11.1776 met
WOUTERS, Anna Maria * 12.11.1750

VAN SAS, Adriaen Christiaan * 25.04.1719
 huwde 06.07.1750 met
COCKX, Cornelia * 03.08.1725 + 22.07.1791

Kinderen:
 Remies * 30.01.1763 lindenwever

GIERLESTRAAT

In de Gierlestraat woonden de volgende families:

VAN HEYST, Anton ex Weelde
 huwde met
RAEYEN, Marie Catrien

Spinster: Huyssen, Petronilla
 Meid : Verhaeren, Cornelia

VERMEEREN, Jacob * 10.11.1747 lindenwever
 huwde 29.09.1777 met
VAN DE WESTLAKEN, Anna Elisabet * 17.10.1735

Inwonend:
 broer Nicolaas * 11.12.1756 lindenwever
 zus Anna * 07.01.1759

VAN SAS, Christiaan * 26.09.1751
 huwde 23.02.1784 met
JANSEN, Anna Catrien * 29.04.1760 spinster

Inwonend:
 vader: JANSSEN, Anton * 19.07.1736
 huwde 04.02.1760 met
 Naaykens, Joanna Maria ex Weelde + 03.09.1788

TAYMANS, Peter Jozef wed. ex Grobbendonk, molder
huwde 27.02.1786 met
VINCKX, Marie Catrien * 20.12.1757 (+) spinster
Inwonend:
knecht: Raeyen, Jan
meid : Kersemans, Cornelia

RIJSBOS, Cornelis * 30.01.1729 lindenwever
huwde 21.01.1765 met
NIJSSEN, Joanna * 25.10.1740

KNIKNIE, Adriaen Frans * 27.03.1758 olislager
huwde 11.01.1791 met
VAN DER VOORT, Marie Elisabet * 18.09.1766
Kinderen:
Jan Baptist * 21.10.1791
Inwonend:
knecht: Van Oerle, Jan ex Hilvarenbeek
meiden: Wilms, Catrien
v.d.Heyden, Dorothea

JANSSEN, Anton ex Reusel
Inwonend:
knecht: Van Pelt, Peter
meiden: Lucas, Geertrui
van de Heuvel, Jennemie ex Hooge Miert

TOMMEL

In het gehucht Tommel werd een onderscheid gemaakt tussen Klein Tommel en Groot Tommel. Klein Tommel was gelegen tussen de huidige Turnhoutseweg en de huidige Tommel. De huidige Tommel werd toen Groot Tommel genoemd. Op de Tommel woonden toen de volgende families:

VAN GILS, Jan Peter ex Chaam
huwde met
VAN DEN HEUVEL, Bernardina * 31.03.1750 Ulicoten
Inwonend:
meid: Messemaekers, Catrien

VINKX, Adriaen * 09.01.1744

huwde 23.04.1770 met

VAN GESTEL, Anna Elisabet * 11.09.1739 + 24.02.1795

Kinderen:

Adriaen * 13.03.1771

Cornelia * 09.01.1776

Gerard * 13.11.1783

VAN DER VOORT, Remies * 03.07.1749 lindenwever

huwde 24.02.1783 met

VAN OLMEN, Josina * 20.12.1758

JANSEN, Adriaen Jan * 20.06.1748

huwde met

BERVOETS, Joanna Catrien ex Minderhout + 05.10.1794

M'hout

Inwonend:

knecht: Verheyen, Peter

meid : Van Raek, Catrien ex Hilvarenbeek

VAN MIERT, Jan Baptist * 05.03.1725 lindenwever

VAN MIERT, Catrien * 12.03.1733

Inwonend:

knecht: Jansen, Adriaen

meid: Havermans, Paula

GILLIS Cornelis wed. * 28.01.1722

huwde 18.07.1791 met

VLOEMANS, Marie Catrien wed. ex Weelde

Inwonend:

broer van Cornelis: Jan

knecht: Van Camp, Adriaen

meiden: Marcelis Annemie

Van Eeten, Anna Elisabet

SEEUWS, Cornelis (+)

huwde 28.10.1766 met

REYNS, Catrien Elisabet

* 19.02.1727

Kinderen:

Anna Catrien * 20.09.1767

Inwonend:

knecht: Casius, Adriaen

DE BEER, Joanna * Goirle

DE BEER, Adriana Marie

* 21.11.1734

huwde 27.09.1779 met

VAN DE MANDEN, Jacob

DAMIJSSEN, Hendrik * 20.07.1756 Zondereigen

huwde 20.04.1789 met

VERHOEVEN Marie Elisabet

ex Alphen

GEERTS, Gerard ex Mol

huwde 03.02.1750 met

CLEIREN, Catrien Cornelis

* 06.08.1719

+ 10.11.1792

Kinderen:

Joanna Marie * 16.05.1751

Anna Elisabet * 28.01.1753

Marie Catrien * 10.06.1759

Inwonend:

knechten: Martens, Adriaen
Adriaensen, Jan Baptist

MARTENS, Willem * 12.07.1740

huwde 15.07.1776 met

JANSEN, Ida

* 14.03.1747

Kinderen:

Elisabet * 05.05.1777

Gerard * 23.07.1779

Jan Peter * 19.01.1782

VAN HEES, Jan ex Wuustwezel?? lindenwever
VAN HEES, Cornelis ex Wuustwezel ?? Lindenwever
 Inwonend:
 meid: Jansen, Joanna
 Spinster: Cleiren, Cornelia

VERMEULEN, Jozef Frans * 27.01.1761 timmerman
 huwde met
ADRIAENSEN, Anna Catrien ex Gierle
 hebben voordien in Lille gewoond

VAN CEULEN, Sebertus * 17.08.1767 Ulicoten lindenwever
 huwde 07.05.1792 met
JANSSEN, Adriana * 22.08.1775
 Inwonend:
 spinster: Koenen, Paula

DE BEER, Michael * 12.02.1743 lindenwever
 huwde met
VAN DE PAS, Joanna Jacoba ex Weelde/Poppel

VAN HAL, Jan * 01.06.1716
VAN HAL, Adriaen * 27.05.1722

BLUEKENS, Jacob ex Alphen lindenwever
 huwde 16.01.1792 met
MEEUWSEN, Anna Catrien ex Bavel
 Kinderen:
 Nicolaas * Alphen
 Jan Peter * 27.06.1795

STOOPS, Adriaen Frans* 15.08.1751
huwde 04.05.1780 met
OOMEN, Anna Elisabet * 11.07.1749 + 03.05.1790
Kinderen:
 Adriana * 06.08.1780
Inwonend:
 knecht: Michielsen, Willem

PEYS, Cornelis ex Riel lindenwever
huwt 21.11.1791 met
RIJSBOS, Paulina * 30.10.1766 + 05.11.1794
 Cornelia * 11.12.1793

VERSCHUEREN, Martin ex Wortel
huwde 13.05.1759 met
MICHELSEN, Maria Cornelia * 12.07.1738 + 16.07.1772
Kinderen:
 Adriaen * 29.09.1762
Inwonend:
 meiden: Vinckx, Joanna
 Princen, Adriana

WAARNIERS, Maria
Inwonend:
 spinster: Aerts, Dympna

PEYS, Peter ex Riel lindenwever
huwde 19.10.1772 met
VOETEN, Adriana

VERHEYEN, Gaspar ex Merksplas
huwde 03.06.1782 met
VAN HOEK, Adriana * 05.12.1734

VAN DE BORST, Jacob * 26.01.1724
 huwde 29.06.1751 met
SEEUWS, Marie Catrien ex Merksplas

KERK

De Kerkbuurt strekte zich uit van de Kerk tot aan de Kapelstraat en tot de huidige Kerkstraat die toen doorliep tot aan Loveren. In de Kerkbuurt woonden de volgende families:

HENDRICKX, Anna Marie * 27.08.1735 spinster

REYNS, Nicolaas * 10.08.1769 snuyfmaker
 Inwonend:
 meid: Jansen, Elisabet

MATHIJSEN, Benedict Hendrik ex St. Truiden kleermaker
 huwde 26.11.1792 met
KNIKNIE, Dimpna ex Alphen
 Kinderen:
 Martin * 23.03.1794
 Inwonend:
 knecht: Stoops, Jan Baptist

OOMEN, Frans
 huwde met:
VAN DUN, spinster
 Kinderen:
 Joanna

VAN LIER, Jozef * 10.01.1736 bakker
 huwde 20.05.1771 met
RIJSBOS, Maria * 11.07.1731
 Kinderen:
 Franca * 29.02.1772
 Inwonend:
 knecht: Willekens, Jan Baptist

RIJSBERGEN, Jan * 28.07.1735 timmerman
huwde 13.07.1761 met
WAARDENIER, Maria Joanna ex Ieperen spinster

VAN OLMEN, Peter ex Alphen

huwde

??? (+)

Kinderen:

Elisabet * ??

SNOEKX, Jan Peter ex Alphen schoenmaker

huwde 02.05.1791 met

VAN LAARHOVEN, Titia Maria ex Tilburg

Kinderen:

Hendrina * 30.04.1792

Elisabet * 07.01.1794

Inwonend:

knecht: Meeusen, Jan Baptist

VAN DER SCHOOT, Jozef * 20.06.1742 + 23.23.1796

huwde 15.05.1768 met

CABLE, Maria * 01.03.1737

DE MEY, Frans ex Kessel Onderwijzer en organist +

huwde met

KONING, Catharina Florent ex Turnhout spinster

Inwonend:

naaister: Van Poppel, Helena

SMITTEN, Cornelis * 17.10.1739

huwde 19.06.1787 met

VAN BEEK, Maria Peter ex Alphen

WEEMERS, Cornelis Jan * 22.11.1766

huwde 30.04.1792 met

KNIKNIE, Maria Cornelia * 02.03.1765

Inwonend:

meid:, Maria

CLEIREN, Hendrik * 09.10.1691 + 27.04.1730

huwde 23.01.1721 met

BRUYNINCKX, Gasparina Adriaan

Kinderen:

Adriana * 29.03.1725

Annemie * 09.12.1729

BRUYNINCKX, Gasparina Adriaan

huwde 1732 met:

DE BIE, August

Kinderen:

Jacob * 24.03.1737

MAILLI, Peter Sebastiaan

ex Brussel Ontvanger in Baarle

Kinderen:

Theresia * ??

Henrica * ??

Joanna * ??

Inwonend:

Zijn zuster Isabella Mailli

KNIKNIE, Herman * 20.10.1747 Bakker

huwde in Turnhout met

PRINCEN, Joanna ex Turnhout

Kinderen:

Dympna * 25.01.1779

VAN DIJCK, Jan Bapt. ex Ravels metselaar
huwde 25.06.1770 met

VAN EETEN, Joanna Maria

Inwonend:

naaister: Verhoeven, Annemie

DE LA CROIX, C. ex Ieper Franse schoolmeester

Inwonend:

meid: Wouters, Maria

WILLEBRORTS, Hendrik ex Poppel kleermaker

huwde 01.10.1743 met

SPRENKELS, Barbara + 09.03.1774

Inwonend: Havermans, Maria

Elektriciteitsbedrijf in Baarle-Hertog

Ed Ragas

Bij de verbouwing van het monumentale pand aan de Pastoor de Katerstraat vond de heer Remmen Sr. een zeer oude elektrische installatie. Hij vond dit zo uniek dat een gedeelte van die installatie bewaard is gebleven. Het pand is vroeger bewoond geweest door de 'oude dokter' Govaerts. Op verzoek van de heer Remmen zijn we eens in het archief van de gemeente Baarle-Hertog gedoken om er achter te komen wanneer er werd begonnen met de aanleg van een elektriciteits-netwerk in Baarle-Hertog.

Het eerste bericht over elektrificatie dat we in de verslagen van de college-vergaderingen vinden, betreft een verzoek van de Broeders der Christelijke Scholen voor de installatie van een motor van 6-8 pk met een dynamo van 6" pk, die moet zorgen voor de stroomvoorziening in het klooster. De dynamo levert 220 Volt spanning bij 25 Ampère bij een toerental van 1750 toeren per minuut. Dit verzoek wordt op 19 juli 1923 besproken in het college en na de bezwaarschrift-procedure wordt het verzoek op 14 augustus daarop volgend ingewilligd.

Eerst Telegraaf en Telefoon

In de collegevergadering van 11 augustus 1925 wordt door het college verklaard dat de onder ministeriële beschikking dd. 7 augustus 1925, no.6 de verleende vergunning voor de aan te leggen elektrische geleiding met mandering tot voor het openbaar verkeer bestemde telegraf en telefonen onder de door Zijne Excellentie den Minister van Waterstaat gestelde voorwaarden in dank wordt aanvaard. De vergunning werd verleend op grond van het K.B. van 6 maart 1905, Staats Blad no. 90. Hieruit leren we dat er eerst telegraaf- en telefoonpalen in Baarle-Hertog werden geplaatst t.b.v. van het Telefonie- en Telegraafverkeer.

Toch werd er al eerder over de elektrificatie in de gemeenteraad gesproken. Zo werden in de raadsvergadering van 2 mei 1924 reeds de resultaten bekend gemaakt van een onderzoek naar de bereidheid van de bevolking om zich aan te sluiten op een eventueel gemeentelijk laagspanningsnet. Niet minder dan 190 eigenaars in Baarle-Hertog en Zondereigen ondertekenen het geschrift van de gemeente waarin zij verklaren dat zij gaarne op het gemeentelijk elektriciteitsnet zullen aansluiten.

In dezelfde vergadering wordt bekend gemaakt dat de provincie Antwerpen heeft besloten de elektriciteit over heel de provincie in te voeren en de elektrische stroom aan elke gemeente, die zulks vraagt, te zullen leveren aan zeer gunstige voorwaarden.

De raad verleent goedkeuring aan het initiatief om hier in Baarle-Hertog ook de elektrificatie ter hand te nemen.

In eigen hand

In de raadsvergadering van 21 augustus 1924 wordt een bespreking gevoerd over de te volgen strategie. De heer VanNijen, bestendig afgevaardigde, adviseert de gemeente om zelf de exploitatie van de elektriciteit in handen te nemen. De geldmiddelen hiervoor zouden door de gemeente zelf gezocht kunnen worden d.m.v. een obligatoire geldlening.

Een jaartje later, in de raadsvergadering van 14 april 1925 wordt besloten om de aanbesteding van de aanleg van een elektrisch laagspanningsnet in Baarle-Hertog en Zondereigen te gunnen aan de firma Bouchery & Co. te Oostende voor de som van 151.110,90 frank.

In de raad van 10 juni 1925 wordt in de gemeenteraad het besluit genomen om te komen tot de uitgifte van een obligatie, groot 180.000 frank in 360 schuldbrieven van elk 500 frank. De schuldbrieven zullen genummerd worden 1 t/m 360. De lening is terug betaalbaar op 1 juli 1935. De interesten zullen jaarlijks betaald worden. Het interest-percentage wordt vastgesteld op 5%.

Op 26 december 1925 wordt in het college van Baarle-Hertog een verzoek van de Provinciale Elektriciteits Dienst (P.E.D.) behandeld. Het schrijven van de PED dd. 19 december 1925 nrs. 1272 en 1103 behelst het verzoek om in de gemeente Baarle-Hertog, zowel in Baarle-Hertog als in Zondereigen, 'toestemming te bekomen voor de in bedrijfstelling eener elektrische hoogspanningscabien en paalcabien met draaistroom transformator 15.000/220 Volts in oliebad en de daarbij horende toestellen'.

Het verzoek wordt ter inzage gelegd. Op 10 januari 1926 wordt de periode waarin bezwaren konden worden ingediend afgesloten zonder dat er bezwaren zijn ingediend. Op 10 maart 1926 besluit het college dat de verdeling van de elektrische energie voor de verlichting en de drijfkracht op het grondgebied van de gemeente Baarle-Hertog, gans in eigen beheer geëxploiteerd wordt door het gemeentebestuur.

In de raad van 6 juli 1926 worden de leveringsvoorwaarden voor de elektriciteit vastgesteld. De raad besluit om voor de periode van dertig jaar elektriciteit te gaan leveren. De periode neemt een aanvang op 1 februari 1926 en eindigt op 31 januari 1956.

In de raadsvergadering van 27 augustus 1926 worden reglementen en tarieven vastgesteld. In verband met aansluiting op het elektriciteitsnet wordt het volgende

bepaald. Indien men vóór 1 oktober 1926 aansluit kan dit tegen het voordeeltarief van 25 frank per aansluiting !

De prijs per KWh voor licht bedraagt 1,80 frank.

Per KWh voor kracht moet 1,05 frank betaald worden. Vanaf augustus 1926 wordt er ook een overdrachtstaks van 0,02 frank per KWh berekend. De huur van licht- en krachtmeters bedraagt 2 frank per maand.

Niet alles ging echter goed. In de raad van 17 september 1926 worden de problemen rond de aansluitingen besproken. Er blijkt dat een aantal aansluitingen slecht is uitgevoerd en dat men ook verkeerde meters heeft gebruikt. De leverancier wordt hierop aangesproken.

SAMENWERKING

Baarle-Hertog heeft dus medio 1926 een elektriciteitsnet in gebruik. Dat is ook Baarle-Nassau niet ontgaan. In de raad van 7 oktober 1926 wordt een overeenkomst tussen Baarle-Hertog en Baarle-Nassau besproken. De overeenkomst behelst de levering van elektrische stroom aan Baarle-Nassau aan particulieren en voor de openbare verlichting.

De vreugde over de mogelijke samenwerking duurt echter niet lang, want in de raadsvergadering van 4 november 1926 (nauwelijks een maand later!) wordt gesproken over het afketsen van de overeenkomst. Er blijken, niet met name genoemde, problemen gerezen te zijn.

Op 22 juli 1927 sluit de gemeente Baarle-Nassau een overeenkomst met de PNEM voor de levering van elektrische stroom. Het net in Baarle-Nassau wordt op 28 februari 1928 in gebruik genomen. Daarmee was Baarle-Hertog twee jaar eerder met de elektrificatie dan Baarle-Nassau.

In de vergadering van het college van 16 december 1930 worden een aantal obligaties uitgeloot. De uitbetaling van de volledige som plus interesten vindt plaats ten burele van de gemeentereontvanger van 16 december tot 30 december 1930.

In het college wordt op 26 november 1934 de uitbreiding van het laagspanningsnet op de Tommel plaats ten behoeve van Frans Van der Vloet-Theeuwes.

In 1938 vindt dan nog een openbare aanbesteding plaats van veranderingen aan het laagspanningsnet.

Zo hebben we met het vinden van een oude elektrische installatie ook een blik gekregen op de eerste jaren van een Gemeentelijk Elektriciteits Bedrijf.

Naweeën van de oorlog

Piet van der Flaas

De datum woensdag 25 juli 1945 staat voor altijd in mijn geheugen gegrift. 's Morgens was ik vol goede moed naar mijn werk op het 'Hooghuis', wat nu De Gaarshof heet, vertrokken. Ik moest om 7.30 uur aanwezig zijn om te ontbijten en om 8.00 uur begonnen we dan met de arbeid. De kok die van Zwitserse nationaliteit was, vertelde me in gebroken Nederlands dat hij 's middags wel voor dertig man eten klaar moest maken. Ze kregen namelijk een ploeg mijnenzoekers op bezoek, Nederlandse SS-ers aangevoerd op vrachtwagens vanuit kamp Vught.

De ingedrieënten om het maal klaar te maken, waren daags tevoren al gebracht. Janus Peters van de Martinahoeve, die er bedrijfsleider was, zei tegen de kok dat hij er wat extra vlees in moest doen. Mensen die door de overheid gedwongen werden om dit zeer riskante werk te doen moegen best een goede behandeling genieten. Veel personeel was er op het Hooghuis niet meer, want de Duitsers hadden ook de kloosterlingen gedwongen dienst te nemen. Een tweetal van hen, rond de zestig jaar oud, herinner ik me nog. Ze kwamen regelmatig langs ons huis, tot we ze niet meer zagen. Navraag leverde als resultaat op dat ze in Dongen gesneuveld waren. Op de brug neergeschoten door Engelse jagers. Er was maar één broeder overgebleven, genaamd Lothar. De rest waren mensen die door de regering ter beschikking waren gesteld. Het Hooghuis was een open inrichting. De mensen moesten landarbeid verrichten op dit gemengd bedrijf. Een ieder wist zo ongeveer wat hem te doen stond. De een was paardenknecht, anderen zorgden voor het vee.

Tijdens de gevechten om Baarle had het Hooghuis ook als Lazaret gediend. Hier werd aan de gewonde soldaten eerste hulp verleend. In het gebouw was ook een heuse gevangenis om iemand die buiten het potje had gepiept weer tot bedaren te laten komen. In 1931 was het Hooghuis door de Franciscaner Broeders van het heilig Kruis aangekocht. Het was ca. 90 hectare groot. In het begin deden ze een omhaling in de buurt. Ze kwamen toen met een stootkar langs. Wij gaven een kiekenkacheltje en een tafel mee. Dat ze goed geboerd hadden, bleek in 1944. Toen lag de frontlijn van Ulicoten tot diep in de Generaal bezaaid met duizenden leeggedronken wijnflessen. Flessen die allemaal afkomstig waren uit hun kelders!

Ik was er zo'n beetje een manasje van alles. Zo moest ik van gebrande gerst een soort drank produceren, 'ersatzkoffie'. Broeder Lothar zijn enige genot was snuiven. Hij had

altijd een snuifdoos bij zich. Tussen duim en wijsvinger bracht hij wat van dat spul naar zijn grote neusgaten en genieten maar! Ik had het op zijn aandringen ook eens geprobeerd. Ik had de hele dag moeten niezen. Mij niet meer gezien! Op mijn naamdag, Petrus en Paulus, kreeg ik naar Duitse gewoonte van hem een grote zak overhandigd. Toen hij weg was, keek ik er eens in en er bleek peperkoek in te zitten. Ik schudde de inhoud op de tafel. De onderste plakken waren al zo groen als gras. Hij had die uit zijn eigen mond gespaard om me toch iets te kunnen geven! Dikwijls moest ik boodschappen doen op een fiets met banden die al wel dertig keer geplakt waren. ge waart altijd dolblij als ge zonder pech weer terug waart.

Tegen 11 uur die voormiddag kwamen enkele legerwagens via het beevaartpad het erf bij het Hooghuis opgereden. Er stapten een stuk of acht soldatenuit en posteerden zich met hun vuurwapens rond de tweede truck. Daaruit sprongen een aantal gevangenen. Ze droegen witte kleding die blauw gestreept was. Zo waren op klompen en droegen op hun kaalgeschoren hoofden een soort wit-blauwe baret. Inmiddels waren er buiten wat tafels en stoelen neergezet en als uitgehongerden vielen ze op het eten aan. Er werd tijdens de maaltijd geen woord gezegd. De soldaten aten om beurten. De sergeant-majoor kwam persoonlijk de kok bedanken. Toen vroeg hij wie er goed in de streek bekend was en waar de mijnen lagen. Jan de melkknecht, een man van voor in de vijftig, zou meegaan. Ook ik was van de partij. Er werd door de soldaten aan elke gevangene een lange priem uitgereikt.

We staken de Chaamseweg over, volgden het Beevaartpad en sloegen toen links de eerste landweg in tot we bij het bos kwamen. Ik dacht nog 'verdorie we gaan naar dezelfde plaats waar wij in december 1944 een groot aantal mijnen zelf tot ontploffing hadden gebracht.' Dat was met mijn broer Jan, die vijf jaar ouder was dan ik. Jan werd de schrik van de buurt. In het najaar 1944 had het maandenlang onafgebroken geregend en waren vele mijnen bloot komen te liggen. Op een zondag begin december 1944 hadden wij hier mijnen zien liggen. Er lag ook een grote granaat in de weide, een blindganger. We konden hem amper dragen. We legden hem op een hoekpaal van de weide. We legden zeven grote anti-tankmijnen op elkaar bij die paal. We legden enkele houtjes langs de granaat en bevestigden er een telefoondraad aan. In die tijd brak ge oewe nek over die draad. Mijn broer ging in een schuttersputje in dekking en ik zocht mijn heil platliggend in een bomkrater. 'Kllar?' riep ons Jan. 'Ge doet maar' schreeuwde ik terug. Toen volgde er een ontploffing die werkelijk alles sloeg. Ik dacht dat mijn trommelvliezen het begaven. Er kwam een regen van scherven en blik naar beneden. Er stond veel water in het bomgat en de scherven die daarin vielen, maakten me zeiknat. Helemaal verdoofd richtte ik me op en rende naar de plaats waar mijn broer zich bevond. Ik zag hem niet. 'Waar bende gij toch?' riep ik. 'Hier' hoorde ik hem mompelen. Hij was bezig zich onder het zand vandaan te

werken. Hij klopte het zand van zijn kleren. 'En nu gaan we naar de gevolgen kijken' zei hij. Nou er was een groot gat ontstaan. Daar konde met gemak een huis in kwijt. Het gat is er nog steeds, alleen wel veel kleiner geworden de afgelopen jaren. Op het Hooghuis had men pas oorlogsglas (zeer dun glas) geplaatst en nu waren als gevolg van deze ontploffing alle ruiten weer uit de sponningen gevlogen! Daar waren ze echt niet blij mee! Als ge zoiets deed, kwamen ze u echt niet opzoeken. Ze waren doodsbang dat ze zelf op een mijn zouden trappen. Tientallen mijnen en granaten heeft onze Jan op die manier in de lucht geblazen. Soms was ik er bij, soms niet. We hebben nooit een schrammetje opgelopen.

Terug naar onze tocht in juli 1945. De melkknecht Jan liep voorop, dan volgde ik zelf en dan in ganzenpas de rest. Het was snikheet die dag en het zweet liep tappelings langs mijne rug. De Duitsers hadden midden op de Boslaan een versperring van hout en takken achter gelaten. De tankmijnen hadden wij al tot ontploffing gebracht, maar links en rechts van de versperring lagen nog voetmijnen. 'Daar liggen ze' zei Jan. Hij deed nog een stap en toen volgde een ontploffing. De sergeant zag ik achterover tuimelen. Hij was zwaar gewond. Jan de melkknecht zakte voorover in elkaar. Hij had op een struikeldraad getrapt. Deze mijnen waren gevuld met 350 stalen kogels en vlogen uit de grond omhoog tot op buikhoogte en ontplofte dan. Ik die vlak achter het slachtoffer stond had alle geluk van de wereld gehad. Er ontstond grote paniek. Kogels die de soldaten afschoten om hun gevangenen bijeen te houden, vlogen om onze oren. Een korporaal schreeuwde me toe: 'Vooruit, ga hulp halen!'

Ik rende als een haas naar de Chaamseweg, waar enkele Engelse Rode Kruiswagens me tegemoet reden. Er was ook nog een aalmoelzenier bij. Ik maakte ze met handen en voeten duidelijk dat ze dringend nodig waren. Ik rende voorop en eenmaal aangekomen op de plek des onheils konden ze onmiddellijk aan de slag. Er vielen die dag een dode, een zwaargewonde en verscheidene licht gewonden. De laatste hadden verwondingen opgelopen door scherven en schampschoten. Van werken kwam die dag niet veel meer. Diep onder de indruk gevangenen en soldaten weer terug naar Vught. Jan werd begraven op het kloosterkerkhof. Zijn behulpzaamheid was hem noodlottig geworden.

De Das en zijn burcht

Piet van der Flaas

Nu ze in Dorp–Noord naar dit dier en zijn verblijfplaats ook al een straat vernoemd hebben, is het tijd om aan dit steeds zeldzamer wordend dier een artikel te wijden. De Das behoort tot de marterachtigen en in de volgorde van groot tot klein onderscheiden we de volgende marterachtigen: Das, Otter, Steenmarter, Boommarter, Bunzing (Fret), Amerikaanse Nerts, Hermelijn en Wezel. Bij leven en welzijn zal ik aan deze roofdieren eens aandacht besteden.

Rond het jaar 1900 liep er in Noord–Brabant een onafgebroken lijn over de zandgronden van west naar oost, te beginnen bij Huijbergen tot in het oosten overgaand in het Rijk van Nijmegen en aftakkend tot in het zuiden van Limburg. De zandgronden waren het territorium van de Das. Bekijken we de kaart zestig jaar later dan zien we dat alleen in het westen van onze provincie alleen nog in Ossendrecht–Huijbergen overgaande in de Belgische zandgronden nog enkele dassen aanwezig zijn. In Rijsbergen leefden nog enkele zwervende dassen. Ook in Alphen waren er nog enkele exemplaren te vinden. Dan bij St. Michielsgestel waar nog drie families leefden en in het oosten bij Ravenstein, Schaik, Reek, Beers, Cuyk, Boxmeer en Vierlingsbeek. Op de meeste van de daar aanwezige dassenburchten werden echter overal sporen van uitgraving en stroperstuig aangetroffen. Op een dag vond men in Vierlingsbeek zes vergiftigde dassen.

In onze omgeving

Nu dichterbij huis. Eind jaren dertig vingen de broers Olieslagers van de Goordonk een das. Het dier was in de waterput gesukkeld. De broers waren in het najaar aan het melken toen ze plotseling een plons hoorden en ven later hoorden ze een klagelijk gejammer. Ze gingen poolshoogte nemen en zagen tot hun verwondering in de put een das, die alsmaar rondjes zwom. Ze pakten een aardappelmandje en lieten dat in de put zakken. De das klom in het mandje en de broers hiefen hem omhoog. De das schudde het water uit zijn pels en zette het op een sukkeldrafje naar het veilige struikgewas.

In café Leijten in Ulicoten moet medio 1946 nog een das ter bezichtiging zijn geweest. Het dier was in Meerle in de bossen van Voortman geschoten. Vele jaren geleden heeft A. Hoefmans uit Alphen wonende op de Kwaalburg een aanrijding gehad met een das. Het dier heeft het niet overleefd. Hij heeft nog een vergunning gevraagd om het

dier te mogen prepareren. Of er toen nog meer dassen in de burcht waren, is niet bekend. Bij het overlijden van de partner trekt ook de overgebleven das er tussenuit.

Sociaal

De das is een heel sociaal voelend dier, die graag in familieverband leeft. Solitair levende dassen zijn ofwel jonge dassen die buitengezet zijn vanwege asociaal gedrag ofwel een mannetjesdas die door jonge rivalen van zijn taak tot voortplanting is ontheven. In woede over dit onrecht hemaangedaan, heeft hij de burcht verlaten en denkt nu na wat de toekomst hem nog te bieden heeft. Dikwijls keert zo'n das terug en schikt zich in zijn lot. De das is in 1947 tot beschermde diersoort verklaard. Vijftien jaar later bleek echter dat het dassenbestand verder achteruit was gehold. Men had her en der zoveel ontheffingen verleend wegens landbouwschade en jacht dat de das met uitsterven bedreigd werd. Dit was het sein om geen vergunningen meer te verstrekken. Niet dat het veel geholpen heeft.

Asociaal

De uitroeiing ging gewoon verder. Zo presteerde de burgemeester van Vught het om de brandweer in te schakelen bij het uitschakelen van een burcht. De holen in de burcht werden onder water gezet en toen de afgematte dieren proestend de burcht uitkwamen, werden ze door de burgemeester en zijn vrienden – jagers nergeschoten. Over moraal gesproken!

Men heeft de das op alle mogelijke manieren verjaagd en vernietigd. In Zuid-Limburg liet men de das clandestiene gevechten leveren met vechthonden. Deze wedstrijden kon men tegen betaling op een afgelegen plaats gaan bekijken. Nadat de das bijna was gezezen, werd dit gruwelijk schouwspel herhaald. Dierenmishandeling van de ergste soort. Eind jaren zeventig vond men in deze streek ruim 100 dassen die door vergiftiging aan hun eind waren gekomen. Ook door de aldaar wonende landbouwers deden hierbij hun duit in het zakje. Men bracht aan een draaiende motor van hun tractor een slang aan en bracht die in de holen. Door de koolmonoxyde verdreven werden de dassen bij het verlaten van hun holen doodgeknuppeld. Was hun oorspronkelijk leefgebied in het begin nog ruim 12.000 vierkante kilometer, nu is dat amper 2.500 vierkante kilometer groot.

Nu is men bezig om de das weer naar zijn oude leefomgeving terug te brengen door hier en daar dassen uit te zetten. Of dit succes heeft, is nog maar de vraag. Zo had men een paartje ergens op de Zuid-Veluwe uitgezet en nauwelijks hadden de dassenbeschermers hun hielen gelicht of de plaatselijke jachttopziener had met een paar welgemikte schoten de dassen al naar het hiernamaals geknald.

Nederland met zijn 15 miljoen inwoners die allemaal willen recreëren, leggen met zijn allen zo'n zware druk op de schaarse woongebieden van dit dier dat het zich nauwelijks kan handhaven. Zet men ze uit in een gebied waar nogal wat autowegen aanwezig zijn, is de das zo de sigaar. Men schat het aantal doodgereden dieren per jaar op 225 stuks. Ook verdrinken er vele in de diverse kanalen met hun steil opgaande oevers. Hierdoor sneuvelen ook weer enkele tientallen dassen.

De das is een uitgesproken nachtdier. Ziet men hem overdag ver van zijn burcht, dan is dat een veeg teken. Het zijn dan meestal gewonde of verdwaalde dieren of jongen van een dode zogende moeder.

Menu van de das

Wat is nu het menu van dit prachtige dier. Wat hij eet, is af te leiden uit de bouw van zijn kop en zijn gebit. De kop bestaat uit een drietal beenderen; de linker- en rechteronderkaak en de schedel. De ondekaak is door middel van kogelgewrichten klemvast aan de schedel verbonden. Na circa een jaar vormt zich over het schedeldak een kam die een hoogte kan bereiken van ca. anderhalve centimeter. De das is een omnivoor (alleseter). Hij eet dus zowel dierlijk als plantaardig voedsel. Een greep uit hetgeen hij zoal verorbert: regenwormen, engerlingen, emelten, maïs en andere graansoorten, kevers, muizen, mollen, egels, konijntjes, amfibieën, slakken, vogels en eieren. Ook fruit zoals appels, peren, pruimen, kersen, bessen en ander valfruit, eikels, kastanjes, aardbeien, bramen, vlier- en meidoornbessen staan op zijn menu.

Vooral in het najaar wanneer hij een vetlaag moet zien te vormen om de barre winter door te komen, eet hij alles wat hij maar te pakken kan krijgen. Dan komen ook de nesten van de bijen, hommels en wespen, die veel honing bevatten aan de beurt, want hij is verzot op zoetheid. In de winter wanneer de ijskoude noorderwind de sneeuw door de bossen en over de akkers jaagt, blijft hij in zijn burcht en houdt een siësta die soms wel een week kan duren. Hij houdt echter geen winterslaap.

De burcht

In Alphen ben ik per toeval eens op een onbewoonde burcht gestoten. Deze bevatte een 25-tal holen. Sommige gangen gaan loodrecht omhoog, de zgn. springpijpen. Ook bij een konijnenzet vindt men die springpijpen. Die springpijpen zijn doorgaans vrij smal. Een burcht kan een of meerdere woonlagen bevatten. De dassen zijn zeer proper. Ze doen hun behoeften altijd buiten de burcht. Een boer die in de buurt van zo'n behuizing een pak hooi van zijn wagen verliest, vindt de dag erop alleen nog touwtjes in het struikgewas. Het hooi is dan door de dassen netjes verdeeld over hun behuizing.

Komt de das bij het graven een kei van enkele kilo's tegen, dan graaft hij die los, klimt er over heen en duwt hem dan met zijn achterwerk het hol uit. De doorgang in een hol is ca. dertig centimeter breed. Aan de uitgang is de gang wat afgeplat. De burcht is wind- en watervrij. Dat er veel zand vrijkomt bij al dat graafwerk, bewijzen de grote hopen zand. Soms wel enkele vrachtwagens vol, schat ik.

Wanneer een das moeder wordt, gebeurt dit in een aparte kraamkamer. De jongen verlaten na ruim een jaar de ouderlijke burcht om zich elders te vestigen. De haren van de das werden gebruikt voor penselen en scheerkwasten. In een vrieskast in Limburg vond men ooit eens zeven hammen van de das. Dus sommigen lusten ook het vlees van de das. Dit feit leverde de betrokken stropers drie maanden bak op.

De burcht in Alphen was naar schatting 25 meter breed en 25 meter lang, een oppervlakte dus van ruim zeshonderd vierkante meter. In zo'n burcht kunnen meerdere families samenwonen. In Engeland is ooit een burcht opengelegd die tot vijf meter diepte ging. Hoe dieper hoe meer luchtverversingspijpen de das moet graven.

De paar- of ranstijd valt in de zomer. De draagtijd is een maand of zeven, maar de bevruchte eicel nestelt zich pas in december in de baarmoeder. Acht weken later, in februari-maart, worden de jongen geboren. Een worp bestaat gewoonlijk uit drie jongen. In het begin zijn ze met zachte grijswitte haren bedekt. Bij twaalf weken worden de jongen gespeend. In de herfst is de das wel drie tot vijf kilo zwaarder door de vetvoorraad onder de huid en ingewanden. De lichaamslengte varieert van zestig

tot tachtig centimeter. De staartlengte van vijftien tot vijfentwintig centimeter. Het gewicht varieert van negen tot twaalf kilogram.

De das wordt gekenmerkt door zijn zwart-witte vacht. Een zwarte streep loopt vanaf zijn snorharen dwars over zijn ogen tot achter zijn oren over zijn witte kop. Vooraan op de borst is hij zwart overgaand in vaalgrijs. Zijn sterke voorpoten zijn voorzien van vijf voortenen van circa vier centimeter lang. Als hij eenmaal op toeren is, is hij sneller in zijn graafwerk dan de beste grondwerker. Wat de leeftijd betreft, heeft men eens bij een das die men lang heeft geobserveerd, ontdekt dat die das de hoge leeftijd van zeventien jaar bereikte.

Dassen zetten d.m.v. een klier onder hun staart een geurspoor uit om zo hun territorium af te bakenen. Ook heeft de das bij zijn burcht een zgn. bij-burcht. In Alphen heb ik ondanks een intensieve zoektocht die bij-burcht niet kunnen vinden.

Door het steeds uitbreidend wegennet, ruilverkavelingen, campings, bungalowparken en huizenbouw vrees ik voor het ergste, ondanks investeringen in tunnelbouw onder de wegen enz. Er is ter bescherming van deze mooie dieren een vereniging opgericht: Vereniging Das en Boom,

Rijksstraatweg 174

6573 Beek-Ubbergen.

Inlichtingen via telefoon: 024-6842294

Laatst was er nog een TV-uitzending over de provincie Drente. Daar dreigde weer een dassenburcht te verdwijnen door woningbouw. De burgemeester zei het niet met zoveel woorden, maar van hem mochten ze verdwijnen. Wel waren er voor de vier burchten enkele honderduizenden guldens besteed aan tunnels om ze veilig onder de wegen door te loodsen. Zojuist vertelde Antoon van Tuijl me dat hij verleden jaar werd opgebeld door iemand die hem vertelde dat hij in de omgeving van de Generaal een das had gezien. Laten we hopen dat we de das in de mooie Baarlese natuur weer mogen tegenkomen.

WANDELEN DOOR OUD-ULICOTEN met: Fons Willemsen

Er zullen beslist nog veel Ulicotenaren in het bezit zijn van de "Historische Verjaardagskalender van Ulicoten." Hij verscheen een aantal jaren geleden. Fons Willemsen leverde de foto's en per maand staat er een korte toelichting bij die foto's. Fons vertelt graag! Dat weten we. Hij vond die korte toelichtingen te mager. Zo klom hij in de pen en schreef een serie historische verhalen. "Van Wirskaante" kreeg zijn teksten en maakt daar graag gebruik van om in deze jaargang een beetje door oud-Ulicoten "te wandelen"

Route 1: door de Dorpsstraat.

Rond 1200 was Ulicoten gewoon maar een moeras met bossen, heide en vennen. Maar er is veel veranderd. Er kwamen huisjes met rieten daken of daken van stro. Zo moet onze eerste kerk ook een strooien dak gehad hebben. Later kwam er een kerk met leien dak. Of met schalie gedekt. Dat heeft de oude pastorie ook, zoals je op de foto kunt zien. (links boven.) De kerk was smal. Ze had een breedte van amper twaalf meter. Ze stond wel vijf meter verder van de weg dan nu het geval is. Er liep toen natuurlijk nog een zandweg door het dorp. Het kerkplein was afgesloten met een gietijzeren hek. Dat had een grote poort en een kleine doorgang. Op de foto kun je goed zien dat het kerkhof voor de kerk ligt. Ik begin hier maar niet over de binnenkant van onze kerk. Ik zeg alleen dat die prachtig was, ongelooflijk!

De pastorie stond samen met de kerk achter hetzelfde hek. Ook daar was een dubbele poort. Kijk ook eens naar de voordeur. Dat was een dubbele deur die wel 1.80m. breed was. Je moest een paar treden op om binnen te kunnen. Heel deftig! Zoals we zien stond deze pastorie, gebouwd in 1844, maar op enkele meters van de weg. Ze is afgebroken toen de nieuwe er al stond. Die werd namelijk in 1924 er juist achter gebouwd.

Het klooster dat we hier zien (rechts boven) was fantastisch mooi. De school trouwens ook. Deze gebouwen stamden uit 1910. Jammer dat zo iets moest verdwijnen. Maar er is zoveel jammer.

Links onder zien we de jongensschool. De Bernardusstraat loopt er nu als het ware dwars doorheen. In het verlengde zien we de toenmalige onderwijzerswoning. Die staat er nog. Velen van ons moeten die school nog kennen. Er waren twee lokalen. In elk lokaal zaten drie leerjaren bij elkaar. Het personeel bestond uit drie of vier onderwijzers of onderwijzeressen voor de zes klassen samen. Aan de oostzijde van de school liep een karreweg. Deze was afgesloten met een draaiboom; een paal dwars over de weg, opgehangen aan twee korte staanders. Aan een kant zat hij met een ketting op slot.

Dit was een eigen weg van de familie Sommen. De grond achter de school en de huizen van de Dorpsstraat waren tot tegenover de kerk allemaal van de Sommens. Op de foto rechtsonder zien we in volgorde Smid Sommen, de eierveiling en het café, een snoepwinkeltje met een woonhuis, een Kerkpad. Dan kwam er een boerderijtje wat hier niet te zien is. Daar achter liep het bekende kerkpaadje tussen twee beukenhagen, wel honderdvijftig meter lang en goed onderhouden door de familie Sommen. Als dit paadje eens kon spreken!! Na film of toneelvoorstelling werd dit plekje druk bezocht door verliefde paartjes. Wat een mooie tijd, maar geen verloren tijd! Ik heb niet zoveel over jaartallen gesproken. Niet erg. Die komen nog wel een andere keer.

Route 2: naar de molen

Deze foto is genomen vanuit het westen, dus naar de huidige Molenstraat toe. Dat was eerst een zandweg. Die molen was prachtig. Hij werd gebouwd door Sjef Meeuwesen en die zette zijn huis achter de molen. Eerst woonde Sjef op de hoek Molenstraat–Heikantsestraat–Oude Strumtpsebaan. Denk je eens even in, dat waren vroeger allemaal zandweggetjes. En ze liepen heel anders dan nu. De Molenstraat liep toen maar tot ongeveer veertig meter van de waterloop, die nu onder de Molenstraat doorgaat. Daar draaide de weg naar rechts en honderd meter verder weer naar links. Hij had aansluiting op de oude Strumtpsebaan en rechts op de Heikantsestraat. Die lag toen ook heel anders, namelijk wel honderd meter dicht bij het dorp. Ze is verlegd in 1930. Wat kan er in een dorp toch veel veranderen. Sjef Meeuwesen werd daarop de hoek van die oude weggetjes geboren. Hij had twee broers en twee zussen.

Jan werd klusjesman, bijenboer, mandenmaker en boomkweker. Janus werd boer, Marie en Lies boerin. Zij zorgden ook voor het huishouden en werkten mee op het land en in de stal. Vroeger kwam het vaak voor dat ongetrouwde broers en zusters samen een bedrijf in stand hielden. Sjef bouwde dus de molen en trouwde. Hij had een goed bestaan.

De molenwieken konden in alle richtingen gezet worden. Dat deed men met de houten stellage die aan de kroon van de molen was bevestigd. Ook kon men zeilen op de wieken uitrollen. Dit hield verband met de windkracht. Bij weinig wind rolde men de zeilen helemaal uit. De wieken waren dan volledig bekleed. Was er veel wind dan hield men de zeilen opgerold. Al deze bezigheden moesten gebeuren op de molenberg.

Die zandheuvel was zo groot dat er wel drie meter loop-ruimte rond de molen was.

Rond 1914 nam Bart Theeuwes de molen in gebruik en hier stichtte hij ook zijn gezin. Wat hebben wij bij die molen ooit veel plezier beleefd. Die molenberg was voor ons – toen we kinderen waren – wat men nu een schuif-af noemt. Dat mocht helemaal niet vanwege het gevaar! Maar je weet hoe kinderen zijn. Zij kennen de gevaren niet. En wij kennen het verleden niet!

Route 3: Langs "coten" en hutten

Dit huisje moet gebouwd zijn rond 1800. Het stond op het Armeshof, ongeveer tegenover het weggetje dat naar de Bernarduskapel loopt. Mensen die een huis nodig hadden, bouwden het zelf. Was er een huis versleten dan werd er een ander in elkaar gezet of het oude werd gedeeltelijk gerestaureerd. Dat zal met het boerderijtje op de foto ook wel gebeurd zijn. Het behoorde aan de familie Verheijen. Later zijn deze bewoners verhuisd naar Heikantsestraat 10. In de dorpsmond werden zij "de drie koningen" genoemd.

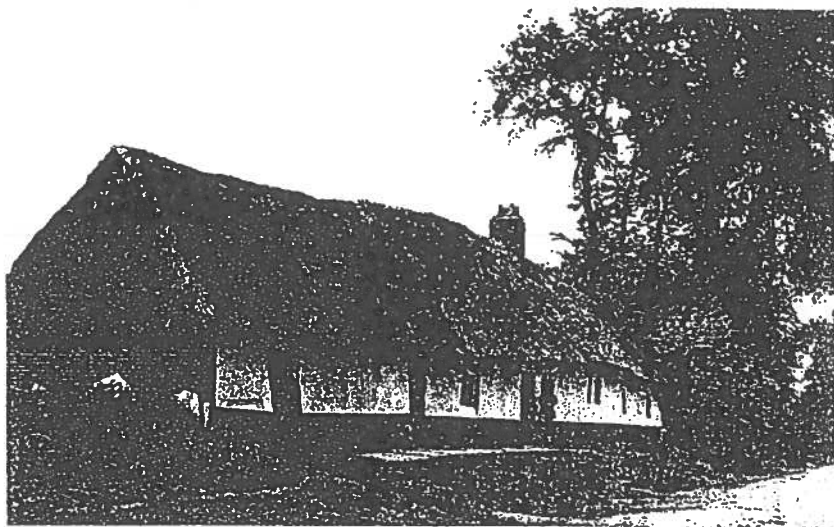
Voor dit huisje er was, moet er al een ander gestaan hebben, ongeveer op dezelfde plaats.

Dan zitten we dus nog verder terug in de geschiedenis. Toen trokken de mensen hun kleine hoeven, die ook wel "coten" genoemd werden, op van palen met daar tussen houtvlechtwerk. Dat werd bezet met een mengsel van leem en koemest. Die laatste werd er bij gedaan voor de vezeltjes die er in zitten. Het mengsel vormt dan beter een geheel. Dat levert sterker pleisterwerk.

Het dak van het oudste huisje moet van riet geweest zijn. Op de foto zien we een strooien dak. Als je goed kijkt, zie je een paar dakraampjes. Dat was voor die tijd heel modern! Men werkte gewoon een stuk glas in het dak, maar het was iets aparts. De deuren van deze huisjes – of moeten we ze hutjes noemen? – waren heel laag. Maar net iets meer als anderhalve meter. De raampjes waren nog veel kleiner. Ramen van een halve meter in het vierkant waren al groot!

Op een afstand leek de onderkant van het dak bijna op de grond te raken. Soms was die maar goed een meter hoog. Allen boven een deur had men de dakrand in een boog naar boven gewerkt. Zo ontstond vanzelf een flinke oversteek. Je kon dus droog naar binnen, maar je moest wel goed bukken!

Zover men heeft kunnen nagaan, was ons Ulicoten heel vroeger niet of nauwelijks te bereiken. Aan alle kanten lagen bossen, vennen en moerassen. Pas rond 1200 hebben mensen er de eerste "coten" gebouwd. Alles wijst er op dat in de Bertelbaan, op de Heihoef en op de Lembeek deze vroegste huisjes gebouwd moeten zijn. Het einde van de Bosstraat moet ook al vroeg bewoond zijn. Ook aan de Belgische kant. Grenzen bestonden toen nog niet of liepen heel anders. Hierover hebben we het later nog wel eens.

merkwaardigheden (8)

Antoon van Tuijl

BAARLENAAR MET WERELDFAAM

In het begin van de vijftiende eeuw kwamen de steden in de Zuidelijke Nederlanden tot grote bloei. Vlaanderen en Brabant beleefden onder Philips van Bourgondië een grote bloei. Tijden van welvaart zijn ook altijd een goed klimaat voor kunsten en ambachten. We kennen onsterfelijke namen uit die tijd: Jan van Eijck, Memling, Pieter Breugel den Ouden, Quinten Massijs, Geertgen tot St. Jans, enz., enz. Tot voor kort wisten weinigen van ons dat in deze lijst van wereldberoemde kunstenaars ook een oud-Baarleenaar genoemd moet worden: Petrus Christus. Door een samenloop van omstandigheden en een goed initiatief van een lid uit onze vereniging kwam deze middeleeuwse meester weer "in Baarle" terecht.

Brugge leeft weer op

Toen Petrus Christus zich op 6 juli 1444 bij het stadsbestuur van Brugge meldde, schreef een klerk in het Poortersboek (= lijst van inwoners):

"Pieter Christus, zoon van Pieter, geboren te Baerle, koopt zijn poortersschap op de zesde dag van de hooimaand bij Joos van der Donc, om schilder te zijn." Petrus Christus is een dorpsgenoot van ons. Deskundigen leiden dat o.a. af uit het feit dat juist in onze streken de familienaam Christus heel gewoon was. Dit geldt niet voor het gehucht Baerle bij Gent, het Baerle bij Drongelen of Baarlo bij Venlo.

Over de jeugd van Petrus Christus is niets bekend. Als hij, zoals boven beschreven, betaalt om inwoner van Brugge te worden dan heeft hij al een gedegen schildersopleiding gehad, want hij wil zich in deze stad vestigen "omme scildere te zine", zoals het poortersboek vermeldt. Hij moet dan ongeveer vierentwintig jaar oud zijn.

Brugge begint in die tijd juist weer een beetje op te leven. De stad heeft barre tijden meegemaakt. In 1437 belegerde Philips van Bourgondie zijn stad, omdat het machtig en rijk geworden Brugge opstandige neigingen vertoond had. Diezelfde zomer mislukt de graanoogst in zowat heel Europa. Dat brengt hongersnood. Ook in Brugge. De verzwakte bevolking krijgt later in dat jaar ook nog de pest over zich heen. Een vijfde deel van de mensen sterft. Maar zoals gezegd, een paar jaar later begint Brugge weer wat op te leven. Het stadsbestuur voert een actief inwonersbeleid en Philips versterkt zijn residentie.

Omslag van het boek. Portret van een jongedame (detail). Ca. 1470. Olieverf op paneel.

Schilders en bestuurder

Kunstenaars hebben opdrachten voor het grijpen. Het pronkzuchtige hof en de vele rijke kooplieden vergroten de vraag naar artistieke produkten in hoge mate. Kunstenaars stromen toe. Tussen meesters als Jan van Eijck en Memling beweegt zich ook Petrus Christus. Hij weet zich heel snel naam te verweven, want binnen twee jaar levert hij zijn eerste belangrijke opdracht af. Behalve zeer bekwaam meesterschilder blijkt Petrus ook goed te zijn in het uitoefenen van maatschappelijke en bestuurlijke functies. In vele oude geschriften komen wij hem tegen als bestuurder van eerbiedwaardige broederschappen en machtige gilden of als adviseur en vertegenwoordiger.

Terug van weggeweest

In het vijftiende eeuwse Brugge werken honderden kunstenaars en ambachtslieden. Hun namen raken bijna allemaal in vergetelheid. Voor Petrus Christus gaat dit wel niet op. In onze streken leeft zijn naam nauwelijks voort. Zelfs kort na zijn dood (1472 of 1473) is hij blijkbaar al vergeten. Maar in Italië blijft hij veel langer beroemd; wel tot in de achttiende eeuw. Dan vervaagt zijn naam ook daar. In een boek van Le Deels, getiteld "Levens der kunst-schilders" uit 1795, staat zijn naam onopvallend tussen lange lijsten onbekenden.

Momenteel worden verspreid over de wereld (o.a. in België, Italië en de Verenigde Staten) ongeveer vijfentwintig schilderijen van hem bewaard. Er zijn ook vijf tekeningen van hem bekend. Bovendien heeft hij meegewerkt aan een handschrift.

In 1994 organiseert The Metropolitan Museum of Art te New York voor het eerst een grote tentoonstelling van werken van onze dorpsgenoot. De Amerikanen krijgen eenentwintig schilderijen te zien. Voor ons is natuurlijk veel belangrijker dat deze verre expositie aanleiding was tot het samenstellen van een gedegen boekwerk over de meester.

Ruim een jaar geleden komt erbij het bestuur van Amalia een bericht binnen over deze tentoonstelling en over het verschijnen van het boek. Het bestuur besluit tot aanschaf, ook al is het geschreven in het Engels. Het werk wordt besteld, maar toezending vanuit Amerika blijkt niet goed mogelijk. Er komt maar geen boek. In het bestuur wordt afgesproken dat het boek gekocht zal worden als iemand het ergens tegenkomt.

En wie komt het boek tegen?

Fon de Rooij! Hij gaf zijn ogen goed de kost op de grote boekenbeurs in Antwerpen (Najaar 1995). Wij kunnen ons zijn verrassing voorstellen toen hij merkte dat het hier ging om een Nederlandse uitgave. Nog mooier!

Met gepaste trots presenteerde hij zijn vondst bij een van de bestuursleden. Daar bleef het niet bij. Fon raakte sterk onder de indruk van de prachtige kleuren afbeeldingen in het boek. Er rijpte een idee. Hij liet van een aantal platen fraaie kleurenreproducties maken.

Toen ging de vakman Fon de Rooij aan het werk. Uit zijn handen kwamen een zestal gave lijsten waarin de werken van Petrus Christus buitengewoon tot hun recht komen. Tot grote verrassing van iedereen (nou ja, bijna iedereen!) was Petrus Christus prominent aanwezig op onze drukbezochte Nieuwjaarsreceptie. In de bovenzaal van het heemhuis is het werk van Petrus en Fon voor iedereen te bewonderen.

Fon de Rooij, uw initiatief wordt zeer gewaardeerd!
Hartelijk dank.

P.S. Het boek "Petrus Christus" – ter inzage in het Heemhuis – is samengesteld door Marian W. Ainsworth, verbonden aan het Metropolitan Museum of Art in New York, met bijdragen van Maximiliaan P. J. Martens, hoogleraar Middeleeuwse Kunst aan de Universiteit van Groningen. Het is een uitgave van Ludion.

Portret van een man met valk, ca. 1445-1450, 189x143 mm. Zilverstift op papier.

ARME AMALIA (19)

Antoon van Tuijl

Wij hebben deze keer geen lange lijst, maar u zult zien dat ze evengoed zeer de moeite waard is.

Louis Verschueren schonk ons een grote ronde asbak, uitgevoerd in Delfts Blauw. Hij vertoont een echt Hollands tafereeltje: een lief landschapje met slootjes en molen. De versierde rand heeft een opschrift: Café Zaal Olympia... compleet met adres en telefoonnummer!

Ook bracht Louis een geel-koperen staande olielamp binnen geen van beide voorwerpen behoren tot de antieke spullen, maar ze zijn evengoed welkom.

Van Anna Roelen kregen we drie mokken: twee in wit email met een mooi blauw randje en een zwart oortje.

Fons Willemsen bezorgde ons een complete filmset, bestaande uit een EUMIG mini-servofocus -PMA-camera, compleet met 8 mm-rolletje. Daar hoort voor de volledigheid ook een projektor bij met een paar filmpjes. Heel de set is in zeer goede staat. Gek he! Zulke spullen zijn als nieuw maar worden gewoon niet meer gebruikt. Ze zijn volkomen "achterhaald" door de video-camera en video-recorder. In zo korte tijd!!

Jan Jacobs (uit Oosterhout) deed een leuke schenking. Die geeft uitbreiding aan onze verzameling keukenspullen. Er zit een aluminium vergiet bij, een klein groente-kruidentmolentje, een pitrieten mandje, een aardewerken mini-koffiepotje en een vernuftige vruchten-ontpit-machine, compleet met handleiding en oorspronkelijke verpakking.

Soms leggen spulletjes een lange weg af. Hier volgt een voorbeeld. Dhr. Oomen, laatste directeur van Baarle's melkfabriek, bewaarde lange tijd een interessante verzameling documenten van zijn fabriek (o.a. ledenlijst, jaarverslagen, vergaderverslagen, enz.) Bij dit pakket hoorde ook een 16 mm. film, gemaakt bij gelegenheid van het gouden jubileum van de coöperatie. Op zeker moment kwamen al deze "souvenirs" bij Cees Verschueren terecht. Vandaar gingen ze naar Leo Voeten en tenslotte (maar dat zat er al lang in!) kwamen ze bij Amalia binnen. En die is er blij mee.

Alle schenkers (en doorgevers!) hartelijk dank.

Zoals U misschien wel weet is de commissie BiDoC (= Bibliotheek – en Documentatie Centrum) hard bezig al onze "paperassen" op orde te krijgen. Het bestuur hecht zoveel belang aan dit werk dat deze commissie de beschikking kreeg over de tentoonstellingsruimte van het Heemhuis. Daardoor waren er al een tijdje geen exposities meer. Toch laten wij nog wel wat zien. In de grote vitrine tonen we in regelmatige wisseling de laatste aanwinsten aan geschonken voorwerpen. Loop op een woensdagavond of een eerste zondag maar eens binnen. Er is altijd wat te zien!

Tot volgende keer

Aandacht voor activiteiten

Verbroederingsdag

Op zaterdag 20 april a.s. vieren we feest. Zomaar. We nodigen onze vrienden van Alphen en Chaam uit en maken er een gezellige dag van. Om 13.30 uur ontvangen we iedereen in de Lindeboom. Daarna bezoeken we het gemeentehuis van Baarle-Hertog, mogelijk het gemeentehuis van Baarle-Nassau, de Sint-Remigiuskerk en ons eigen Heemhuis. Natuurlijk zal een geleide wandeling ook niet ontbreken. Tegen 17.30 à 18.00 uur staat in de Lindeboom een koffietafel klaar. Na de maaltijd brengt de Belgische groep 'Bagatel' plezierige volksliedjes ten gehore. een uitnodiging voor deze feestelijke dag volgt nog. Voor ongeveer fl. 25,00 zal er ingeschreven kunnen worden. Noteer alvast deze dag in je agenda! Wij rekenen op een grote belangstelling.

Wandeling domein 't Zwart Goor

Zaterdag 4 mei brengen we een bezoek aan 't Zwart Goor in Merksplas. Vijftig jaar lang is het domein in handen van de zusters van het Convent van Betlehem. Ooit was er een schoolkolonie en een preventorium, thans een dienstverleningscentrum met een tehuis voor Niet-werkenden, een dagcentrum, een Medisch Pedagogisch Instituut en een school voor Buitengewoon Secundair Onderwijs. Op 't Zwart Goor wonen ongeveer 200 mentaal (verstandelijk) gehandicapten. Het is een wereldje op zichzelf, een wit dorp vlakbij ons heem en voor velen onder ons nog onbekend. Herman Janssen, bestuurslid, werkt er al 15 jaar als hoofdopvoeder. Momenteel schrijft hij, naar aanleiding van de viering van het 50-jarige bestaan van de instelling,

een boek over het verleden van 't Zwart Goor. Die geschiedenis begon in 1856 met de verkoop van woeste heigronde aan de vrijmetselaarsfamilie Slingard. François Splingard bouwde er een 'kasteeltje' en een boerderij. Later woonden er Martin Verbeeck (toen één van de belangrijkste Europese industriëlen) en August De Boodt (32 jaar lang senator en de eerste Kempense minister).

Herman zal ons rondleiden doorheen die geschiedenis. tevens wordt de huidige werking toegelicht. gebouwen en leefgroepen worden niet bezocht, er wordt eerder gedacht aan een ontspannende avondwandeling op het prachtige domein. Aangepast schoeisel kan noodzakelijk blijken!

Hoe bereiken we 't Zwart Goor? We rijden met eigen vervoer via Zondereigen en het Lipseinde tot aan de Steenweg op Weelde-Station (de weg van Merksplas naar Weelde-Station). De gevaarlijke kruising steken we over en we bevinden ons meteen op het domein. Natuurlijk is 't Zwart Goor eveneens bereikbaar langs de monumentale toegangspoort iets verderop richting Merksplas. Bij goed weer kunnen enkele liefhebbers er een mooie fietsuitstap van maken. Ze moeten dan wel iets vroeger vertrekken: de rondleiding vangt omstreeks 19.00 uur aan en zal ongeveer twee uur duren. een absolute aanrader.... Inschrijven kan in het Heemhuis elke woensdagavond of tijdens de open zondagen.

Belangrijk: Wijziging!

De geplande fietstocht naar het Taxandriamuseum in Turnhout op 25 mei a.s. wordt verschoven naar een latere datum. De conservator meldde ons dat er nog geen openingsdatum vastligt. Wellicht zouden we er voor gesloten deuren komen!

Toch trekken we er dit voorjaar nog op uit met de fiets. Op zondag 12 mei worden we rond 12.30 uur verwacht op het heemterf van Kasterlee, tussen Turnhout en Geel. Om 10.45 uur vertrekken we aan ons Heemhuis. Wie leiver niet zo ver fietst, kan met de auto achterna komen. Na een koffietafel volgt een wandeling in de omgeving en een rondleiding op het Heemterf. Allerhande activiteiten worden georganiseerd door de plaatselijke heemkring: Keeses Molen wordt opengesteld, er wordt brood gebakken, enz. Rond 16.00 uur fietsen we terug. Inschrijven kan in het Heemhuis. Voor slechts fl. 10,00 per persoon.

Aandacht voor activiteiten

Lezing: 'Even ernstig over aprilgrappen'

Op dinsdag 19 maart a.s. zal de heer René Beyst een lezing verzorgen over het onderwerp '1-april grappen'.

Sinds onheuglijke tijden heeft de mens de spot willen drijven met de zwakkere. het is een ongeschreven natuurwet dat de zwakkere het onderspit moet delven. En het lijkt er op dat ook in de folklore grondvromen van deze heidense (of zeggen we liever 'natuurlijke?') leefwijzen, sporadisch nog opduiken. Zo toont het vanouds bekende vermaak, om op 1 april dienstboden, jonge werklieden, en lichtgelovigen weg te sturen om loze boodschappen te halen, verwantschap met oeroude overgangs- of inwijdingsrituelen.

Toch is er over de oorsprong van de 1 april grap niets met zekerheid bekend. Diverse auteurs brengen diverse theorieën naar voren. Het is de verdienste van de heer Beyst, bezielde kernlid van de Heemkundige Kring Aartselaar, om deze theorieën verzameld en geanalyseerd te hebben en daarbij gezocht heeft naar raakpunten, onjuistheden en specifieke gebruiken. Dit alles cumuleerde tot een boeiende, aangename voordracht over de oorsprong en volksgebruiken rond 1 april. Deze dag is in Vlaanderen bekend als 'Verzenderkensdag', in Nederland zowel 'Worstpatroon' of de 'Lokhoke' genoemd.

De lezing valt in twee delen uiteen; voor de pauze gaat het over:

- de overgangsrituelen in de folklore,
- de oorsprong van 1 april,
- verscheidene folkloristische verklaringen, waaronder ook 'kwakkels',
- de voorjaarsrituelen en weerspreuken i.v.m. de maand april
- het 'wegzenden' als overgangsritueel,
- 'de aprilgek' als symbool voor inwijdings- of ontgroeningsritueel,
- de aprilboodschap en spreekwoorden i.v.m. 1 april

Na de pauze:

- historische 1 april-gebeurtenissen,
- 19e eeuwse aprilgrappen,
- postkaarten als 'messenger d'amour',
- aprilgrappen, gedistilleerd uit Antwerpse kranten, 20e eeuws,
- faits-divers en lokale 1 april-grappen.

De lezing vindt plaats op dinsdag 19 maart a.s. om 20.00 uur in zaal De Lindeboom, Stationsstraat 11, Baarle-Nassau. De toegang is GRATIS.

Cursus Familiekunde

Bij het laatste nummer van ons tijdschrift werd een folder ingesloten over de cursus familiekunde die onze kring gaat organiseren. Graag willen we er hier nog even op terugkomen.

De cursus wordt in samenwerking met de Vlaamse vereniging voor Familiekunde (VVF) gegeven door verschillende inleiders. Hieronder geven we nog even in het kort weer wanneer en door wie bepaalde aspecten van familiekunde wordt gegeven.

De cursus begint op dinsdag 12 maart met een Inleiding en alles over de Burgerlijke Stand door André Sannen.

Dinsdag 19 maart spreekt Florent Bosch over de Franse Tijd en parochieregisters.

Dinsdag 26 maart spreekt Eddy Thielemans over de andere bronnen die we kunnen gebruiken voor ons familie-onderzoek.

Dinsdag 2 april zal Eugene Van Autenboer een inleiding verzorgen over het lezen van oud schrift.

Dinsdag 9 april praat Marc Van der Cloot over de nieuwe technologieën: de toepassing van microfilm en computer in het archief.

Donderdag 18 april wordt de cursus afgesloten met een lezing over Stamboom-onderzoek in Nederland van Jan Coenen. De cursisten die zich inmiddels hebben opgegeven worden elke avond, hierboven vermeld, verwacht in zaal De Lindeboom om 20.00 uur. Veel succes toegewenst.

Vroege vogeltocht

Antoon van Tuijl

Op zondag 17 maart gaat "Amalia" vroeg uit de veren om vogels te kijken in het vrije veld.

Leden die daar liefhebberij in hebben (en niet-leden die graag meegaan) zijn bij deze uitgenodigd om 's morgens om 6.30 u aanwezig te zijn.

Verzamelpunt : splitsing Gorpeind-Zondereigensebaan.

In deze tijd van het jaar zijn vooral de weidevogels actief. Dat kan heel boeiende schouwspelen opleveren.

Waterdicht schoeisel, een verrekijker, een vogelboek en kleding in "veldkleuren" zijn aan te bevelen.

Wij hopen op goed weer.

Onze tocht gaat ongeveer twee uur duren.

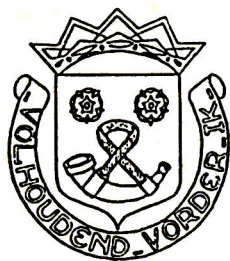
Tot dan.

DRAAGBARE WATERBRON.

Natuurlijk mineraalwater in een handig, licht, 2-literpak. Niet van plastic, maar van karton, zonder stoffen die het milieu aantasten. Een over-

vloedige bron zuiver, natuurlijk
mineraalwater zonder koolzuur. **BAR-LE-DUC**

heemkundekring 'amalia van solms'
kerkstraat 4
2387 baarle-hertog

van wirskante